

پیشخان

نشریه سنی و ششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران • شماره ۶ • اردیبهشت ۱۴۰۴

ایران؛
کتابی که هنوز
ناتمام است

ایران؛ رنگین کمان فرهنگ، اجتماع، اقلیم

حسین میرزایی

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

قرار است که «بخوانیم برای ایران»، این جمله شعار سی و ششمین نمایشگاه کتاب تهران است. اما پیش از اینکه برای ایران بخوانیم یا بنویسیم پرسشی است که همواره باید از خودمان بپرسیم؛ ایران در کجای جهان و در چه وضعیتی قرار دارد؟ شواهد متقن حکایت از قدمت چند هزار ساله ایران دارد و شکوه تاریخی آن چه در ایران باستان و چه پس از اسلام به ویژه قرن‌های سوم تا پنجم هجری درخشان بوده است. در دو سده اخیر نیز در مواجهه با تمدن جدید غربی با انقلاب مشروطیت از پیشگامان دموکراسی خواهی و رشد عقلانیت در منطقه بوده است و ۱۲۰ سال از انقلاب مشروطیت و مقید کردن قدرت پادشاهی مطلق العنان در ایران می‌گذرد. بعضی داده‌های پایه به ما کمک می‌کند که تصویری دقیق‌تر از هستی و چیستی ایران داشته باشیم. ایران حدود یک میلیون و ششصد و پنجاه هزار کیلومتر مربع وسعت و حدود ۹۰ میلیون نفر جمعیت دارد. این دو، اعدادی پایه هستند.

بنابراین ما حدود یک درصد جمعیت جهان و یک درصد از وسعت جهان را داریم. به لحاظ رتبه‌ای در بین حدود ۲۰۰ کشور جهان، به لحاظ تعداد جمعیت و هم به لحاظ وسعت هفدهمین کشور جهان هستیم. بعضی از شاخص‌های دیگرمان هم نزدیک به همین وضعیت است. مثلاً ما به لحاظ تولید ناخالص داخلی، رتبه اسمی سی و سوم جهان و به لحاظ برابری قدرت خرید رتبه هیجدهم اقتصاد جهان را داریم. در باب شاخص‌های دیگر که به حوزه علم مربوط است، مثلاً تولید مقالات علمی، رتبه ایران در جهان هفدهم است.

بعضی از شاخص‌هایمان مانند گاز و نفت و دسترسی‌هایی که داریم، رتبه دوم و چهارم جهان هستیم. اما در بعضی از شاخص‌های دیگرمان مانند شاخص توسعه انسانی و مباحث دیگر رتبه‌های حد وسطی داریم. مثلاً شاخص توسعه انسانی ما در سال ۲۰۲۴ رتبه ۷۷ بود. اما در بحث ذخایر نفت و گاز دوم و چهارم جهان هستیم. همه اینها می‌تواند نیم‌رخ از وضعیت ایران ارائه کند، داده‌ها نشان می‌دهد که ایران جزء ۱۰ درصد برتر کشورهای جهان است. در بعضی از شاخص‌ها وضعیت بهتری داریم و از این هم وضعیتمان بهتر است و جزء پنج درصد برتر جهان حتی بهتر از آن هستیم و در بعضی از شاخص‌ها هم که بالاتر هستیم، اما با اغماض جزء ۱۰ درصد برتر هستیم، برتر به این معنی که به هر حال به نسبتی که هست در حالی که یک درصد از سرزمین جهان و یک درصد از جمعیت آن را داریم. این‌ها نشان دهنده ظرفیت خیلی بالای این کشور است. ظرفیت‌هایی که در ایران داریم ظرفیت‌های مناسبی است که نشان دهنده این است که اگر هم گاهی اعداد و ارقام درباره ایران گفته می‌شود معمولاً با دو سویه مواجه می‌شویم. یعنی متأسفانه دوقطبی‌ها باعث می‌شود را در نگاه خود پایین‌تر از آن چیزی که هست بیاوریم و گاهی به صورت اغراق که گاهی شان و قدر و واقعیت کشور خودمان آمیز برعکس آن انجام می‌گیرد. بنابراین نگاه دوقطبی و افراط و تفریطی می‌تواند مایه سوء برداشت‌ها و سوء تعبیرها نسبت به کشور شود.

این سرزمین، سرزمینی است که به دلایل مختلف تاریخی و فرهنگی از تنوع و تکثر فرهنگی بسیار زیادی برخوردار است. این تکثر فرهنگی و اجتماعی هم شامل بحث زبان و هم بحث فرهنگ، قومیت‌ها و مذهب می‌شود. ایران سرزمینی است که علاوه بر اینکه تنوع و تکثر در همه ارکان فرهنگی آن وجود دارد بلکه در ارکان جغرافیایی و مرزی آن هم وجود دارد. ما با لحاظ کردن کشورهای حوزه خلیج فارس، در همسایگی حدود ۱۵ کشور هستیم.

جزئیات این ویژگی‌ها را در اسناد مختلف بین المللی از جمله سازمان سرمایه‌گذاری می‌توان به خوبی مشاهده کرد. ایران تنوع اقلیمی بسیار زیادی دارد و این کاملاً محسوس است و از این حیث یک فرصت بی‌بدیل است. بحث تنوع فرهنگی و اجتماعی هم ظرفیت‌های ویژه‌ای است که برای ایران وجود دارد. ایران به لحاظ کریدور حمل و نقلی چه در جنوب و چه در شمال، کریدور حمل نقل زمینی و دریایی قابل توجهی دارد و کریدور حمل و نقل زمینی شمال به جنوب و شرق به غرب ویژه‌ای دارد که سبب موقعیت استراتژیکی برای این سرزمین شده است.

بنابراین ما درباره کشوری سخن می‌گوییم که کشوری متنوع به لحاظ ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی و اقلیمی است. کشوری است که دارای منابع و همچنین زیرساخت‌هایی مانند زیرساخت‌های ریلی، جاده و سایر زیر ساخت‌ها در وضعیت قابل قبولی به سر می‌برد. یعنی وضعیتی است که بهره‌مندی‌های خوبی در آن وجود دارد. آنچه که خیلی مهم است این است که ما در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌هایی که برای این کشور داریم، این موضوع را باید متوجه باشیم که این تنوع و تکثر اقتضائات متفاوتی را بوجود می‌آورد. این تنوع، سیاست‌گذاری متنوع و متکثر را هم می‌طلبد. هر چند برنامه‌ریزی به معنی یک نوع تمرکز تلقی می‌شود اما برنامه‌ریزی که برای یک کشور متنوع در ساحت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انجام می‌گیرد حتماً باید این تنوع و تکثر در آن به رسمیت شناخته شود. به همین دلیل این ظرفیت ویژه و این فرصت متنوع و متکثر سیاست‌گذاری‌های متنوع و متکثر را در همه حوزه‌های می‌طلبد. بنابراین نوع سیاست‌ها و جهت‌گیری‌ها و نوع حکمرانی حتماً باید متوجه این تنوع و تکثر بیش از پیش باشد و برای خواندن و نوشتن برای ایران باید همواره این موضوع را در نظر داشته باشیم که ایران مد نظرمان چه شاخصه‌هایی دارد.

آشتی دوباره چهره‌هایی که با نمایشگاه قهر کرده بودند

گفت‌وگو با سخنگو و قائم مقام
نمایشگاه کتاب تهران؛

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران امروز در حالی به کار خود پایان می‌دهد که این دوره از نمایشگاه با تفاوت‌هایی نسبت به ادوار گذشته برگزار شده است؛ حضور ناشران الکترونیک در شبستان، استقرار بخش فناوری‌های نشر در شبستان، راه‌اندازی سرای هنر صنعت چاپ در نمایشگاه کتاب و حضور پررنگ و پرتعداد ناشران و چهره‌های شناخته شده فرهنگی و هنری در این رویداد. این موضوع بهانه‌ای شد تا دقایقی با ابراهیم حیدری، قائم مقام و سخنگوی سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران درباره این رویداد فرهنگی فراملی به گفت‌وگو بنشینیم.

ساره گودرزی

روزنامه‌نگار

نمایشگاه نیامده بودند، امسال دوباره دیده شدند. علت این موضوع را چه می‌دانید؟

با توجه به شرایط کشور و رویکرد آقای رئیس جمهور و بحث وفاق ملی، تصور ما این بود که نمایشگاه کتاب می‌تواند بهترین ابزار برای شروع این وفاق در حوزه فرهنگ باشد و ما با همین نگاه از تمام چهره‌ها در هر سلیقه، گروه و جناحی دعوت کردیم که در نمایشگاه حضور داشته باشند و انصافاً چهره‌های جدیدی آمدند که سال‌های سال به دلایل مختلف در نمایشگاه حضور نداشتند. رونق نشست‌ها و شرایطی که در نشست‌ها حاکم بود نشان داد که ما در این کار تا حدودی موفق بودیم. البته نمی‌گوییم مطلوب، ولی هر آنچه که در برنامه داشتیم توانستیم اجرایی کنیم و چهره‌هایی به نمایشگاه آمده بودند که در شاید هفت هشت ده سال اخیر در نمایشگاه حضور نداشتند و به دلایلی از نمایشگاه یا قهر کرده بودند یا نمی‌آمدند، اما امسال آمدند و نمایشگاه پرشورتر بود.

نخستین فلوشپ (نشریاری) نشر تهران را هم می‌توان یکی از رویدادهای قابل تامل نمایشگاه کتاب دانست، ارزیابی شما از این اقدام چیست؟

برنامه نشریاری امسال برای نخستین بار برگزار و با استقبال خوبی از سوی کشورهای مختلف شد، طبق آماری که داده‌اند حدود ۱۴۸ قرارداد در این حوزه به امضا رسید. قرار است مجموعه‌ای از کتاب‌های ایرانی به زبان‌های عربی، فرانسوی، چینی، انگلیسی و ... ترجمه شوند و امیدوارم طی سال آینده برنامه مفصلی در این حوزه داشته باشیم، امسال فرصت کمتری داشتیم اما امیدوارم سال آینده به صنعت نشر کشور کمک کند.

برنامه‌ها و رویدادها به صنوف مربوطه تاکید دارند تا دولت به نقش اصلی خود برگردند. در این حوزه امسال ما بخش عمده‌ای از فعالیت‌های حوزه نشر را به صف واگذار کردیم از ثبت نام، جانمایی، غرفه‌بندی تا مسائل حل اختلاف. می‌توان گفت که خیلی از اقدامات حوزه نشر بدون دخالت معاونت فرهنگی توسط انجمن‌های تخصصی، اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران و اتحادیه ناشران (آشنا) با وجود نگاه‌های متعددی که وجود داشت به خوبی، بدون چالش و بدون تنش برگزار شد، در این حوزه همراهی، همسویی و همدلی خوبی بین بخش‌های مختلف هم از طرف ما دولتی‌ها و هم سایر بخش‌ها انجام شد، ما نیز در دولت اصلاً به خیلی از مسائل ورود نکردیم و مسائل از طرف خود نشر بدون چالش جلو رفته است، در این زمینه امیدواریم در سال‌های آینده با نظارت و حمایت دولت کارها بهتر برگزار شود.

طبق آمار و ارقام در نمایشگاه سی‌وششم ما حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد افزایش تعداد مشارکت کنندگان را داشتیم، همچنین جمع گسترده‌ای از چهره‌های فرهنگی و هنری که سال‌ها به

واسپاری امور نمایشگاه کتاب تهران به صنف، امسال به شکل گسترده در نمایشگاه کتاب تهران رخ داد. این هم‌افزایی و همراهی در برگزاری نمایشگاه کتاب تهران اتفاق مبارکی است که در طول ادوار مختلف گاهی رخ داده است. درباره اهمیت این موضوع توضیح بفرمایید و اینکه آیا امکان دارد که در ادوار آینده نیز رخ بدهد؟

درحوزه فرهنگ دو رویکرد وجود دارد؛ نخستین رویکرد فرهنگ حاکمیتی است که دلایل و استدلال‌های خاص خود را دارد که کارها به بخش خصوصی واگذار نشود، رویکرد دیگری که وجود دارد این است که در آن دولت باید به حوزه سیاست‌گذاری، نظارت، هدایت و حمایت برگردد و بخش اجرا را به تشکلات و صنوف مربوطه برگردد. در این زمینه منطق اقتصادی، منطق مدیریت و سبک‌های مدیریتی در دنیا عمدتاً مسیر دوم را انتخاب می‌کنند و در سیاست‌های کلان ما هم عمدتاً منطق دوم پذیرفته‌اند در حالی که در منطق اول نیز کسانی هستند که دیدگاه‌های خاص خودشان دارند و هیچ کدام هم رد نشده است. ولی منطق مدیریتی و اجرایی در دنیا می‌گوید که کار تخصصی باید توسط کارشناسان این حوزه با هزینه کمتر و بهره‌وری بیشتر برگزار شود.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز بر این حوزه تمرکز و تاکید ویژه‌ای دارند، این موضوع را چطور ارزیابی می‌کنید؟

با توجه به سیاست‌های کلان وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در وزارتخانه چه در دوره قبل و چه الان، وزیر بر واگذاری بخش‌های اجرایی جشنواره‌ها،

جریان شناسی تاریخ وقف کتاب

گفت وگو با آیت الله
سید مصطفی محقق داماد
درباره وقف، کتاب، فرهنگ

در روزهایی که کتاب، بیش از هر زمان دیگری، در کانون توجه قرار می‌گیرد و نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران به خانه‌ی موقت علاقه‌مندان فرهنگ و دانش بدل می‌شود، گفتگو با چهره‌ای چون سید مصطفی محقق داماد در سی و ششمین نمایشگاه کتاب تهران، اهمیتی دوچندان پیدا می‌کند؛ فقیه، حقوقدان و پژوهشگری که همواره دغدغه‌ی پیوند میان دانش دینی و توسعه فرهنگی را داشته است. او که هم‌اکنون ریاست گروه مطالعات اسلامی فرهنگستان علوم و موقوفه افشار را بر عهده دارد، در این گفت‌وگو از سنت دیرپای وقف، نقش آن در تکوین تمدن اسلامی، و اهمیت وقف فرهنگی و علمی در دوران معاصر می‌گوید. این گفت‌وگو، دعوتی است برای بازخوانی سنتی که کتاب را نه فقط میراث، که «وقف»ی برای آینده می‌داند.

از مطالعه اسناد تاریخی وقف‌نامه‌ها به چه مواردی می‌توان پی برد؟

واقعیت این است که مطالعه این آثار نشان می‌دهد که در کشور ما نهاد وقف چه تأثیر در پیشرفت تمدن اسلامی، دانش و فرهنگ داشته و مردم فرهنگ دوست چگونه برای توسعه آن از اموال خویش تقدیم می‌داشته‌اند، آن هم به قصد قربت و برای تقرب الی الله. براساس منابع تاریخی، سفرنامه‌ها و اسناد دوره صفویه می‌توان استنباط کرد که پربارترین دوره وقف پس از اسلام، در همین دوره رقم خورده و موقوفات توسعه خوبی یافته‌اند. حتی پادشاهان صفویه نیز املاک خود را وقف می‌کردند. موارد زیادی از این دست در اردبیل، مشهد و قم مشاهده می‌شود. در زمان شاه عباس اول بیش از هر زمان دیگری به املاک موقوفه اضافه شد. در سال ۱۰۱۵ ق شاه عباس تصمیم گرفت که تمام املاک و رقبات به دست آورده خویش را که قیمت آنها بیش از یکصد هزار تومان شاهی بود، به علاوه ساختمان‌های گوناگون در اصفهان و اطراف آن را وقف ۱۴ معصوم کند و خودش سرپرستی آنها را برعهده بگیرد و پس از خود، سرپرستی را به حاکم زمان اختصاص دهد. این وقف‌نامه‌ها را شیخ بهاء‌الدین محمد عاملی (شیخ بهایی) تنظیم کرد که درآمدهای آن صرف شرایط و پیشامدهای هر دوره بشود. البته وقف از قرن چهارم تا هفتم، رونقی بسزا داشت به طوری که در قرن ششم به دلیل استقبال کثیر مردم از این سنت حسنه، موقوفات برای تأسیس مدارس، بیمارستان و کتابخانه و مصارف عامه گسترش فراوانی یافت و ضرورت رعایت ضوابط شرعی ایجاب می‌نمود که تصدی امور موقوفات به عهده دانشمندان و علمای دینی واگذار شود تا عواید آنها طبق نیت واقفان مصرف شود که این خود تحول چشمگیری در تاریخ وقف به شمار می‌رود.

آیا در موارد اوقافی در تمدن اسلامی وقف علمی نیز از جایگاهی برخوردار بوده است؟

شواهد تاریخی چنین نشان می‌دهد که یکی از موثرترین عوامل توسعه و پیشرفت تمدن اسلامی، وقف علمی و فرهنگی بوده و همچنان است. وقف علمی در قالب معروف و مرسوم آن در زمینه‌های متعدد همچون تأسیس مدارس، کمک هزینه تحصیلی طلاب و دانش آموزان، تهیه وسایل تحصیلی، وقف کتاب و کتابخانه

آیا برای این ادعا سندی تاریخی وجود دارد؟

بله؛ احمد کسروی در سال ۱۳۲۳ می‌نویسد «در کتابخانه سلطنتی کتابی هست به نام «صریح الملک»، دیه‌هایی که به بارگاه شیخ صفی در اردبیل وقف شده، قباله‌ها و وقف‌نامه‌های آنها در این کتاب گردآوری شده است» مرحوم استاد محمد تقی دانش پژوه در مقاله «فهرست نسخه‌های خطی موزه ایران باستان» چهار نسخه خطی از «صریح الملک» بقعه شیخ صفی که در این موزه نگهداری می‌شود را معرفی می‌کند و در تعریف اصطلاح صریح الملک می‌نویسد: «مجموعه وقف‌نامه‌های رقبات موقوفات و اسناد املاکی است که برای آستانه شیخ صفی الدین خریداری شده و هم باید به خط گردآوردگان باشد». در کتابی که سازمان اوقاف و امور خیریه (اسوه) در سال ۱۳۹۰ منتشر کرده است، فهرست بسیاری از املاکی که برای وقف بقعه صفی الدین در سده یازدهم خریداری و وقف شده آورده شده است. دومی که مولف آن محمد طاهر اصفهانی است و متمرکز بر املاک و رقباتی است که در زمان تولیت شیخ شریف بیگ زاهدی در قرن یازدهم هجری وقف شده یا از درآمد موقوفات و نذورات برای آستانه شیخ صفی خریداری شده است. این کتاب توسط آقایان عمادالدین شیخ الحکمایی و علی رضا جلالی ویرایش و تحقیق و توسط انتشارات بنیاد موقوفات افشار در اسفند ماه ۱۴۰۳ برای نخستین بار منتشر شده است. متون وقف‌نامه‌های موجود در این آثار همه بیانگر وجود این شرط یعنی قصد قربت و نیت خیر و وجه الله بودن آنهاست.

مسائل مربوط به وقف همراه با زمان تغییر و تحویل یافته، ولی هرگز از فقه و شریعت جدا نگشته است زیرا در ذات و ماهیتش جنبه شرعی داشته است. در دوران معاصر بنیادها با شخصیت حقوقی مستقل به عنوان «مؤسسات غیر تجاری» فعالیت و به ثبت می‌رسند و توسط هیأت‌های امناء و اساسنامه مقرر اداره می‌شوند

به عنوان نخستین سوال بفرمائید که وقف چیست؟ آیا به اسلام اختصاص دارد؟

وقف به معنای اختصاص دادن اموال برای امور خیریه و عمومی از نهادهای تأسیس شده توسط اسلام نمی‌باشد و قبل از اسلام نیز در میان جوامع بشری و پیروان ادیان متداول بوده است. این سنت در مصر، یونان، روم و ایران باستان وجود داشته است. در این جوامع افراد خیر اموال خود را برای نگهداری و اداره معابد، صومعه‌ها، آتشکده‌ها و دیگر اماکن مذهبی اختصاص می‌دادند. به اصطلاح علم اصول فقه کلمه وقف دارای «حقیقت شرعی» و از ابداعات اسلام نیست. بنابراین وقف از نهادهای امضایی است که اسلام با افزودن شرایط خاصی که خواهیم گفت، آن را تأیید و امضا کرده است.

وقف در دوره اسلامی چه ویژگی‌هایی داشته است؟ تفاوت میان وقف در دوره اسلامی و دوره پیشااسلامی چیست؟

نهاد وقف در تمدن اسلامی از ویژگی خاصی برخوردار بوده که می‌توان آن را نقطه امتیاز وقف در فرهنگ اسلامی در مقایسه با سایر جوامع دانست. ویژگی خاص وقف اسلامی موضوع قصد قربت و وجه‌الله داشتن عمل وقف و سایر صدقات و خیرات است که در سطور آتی بیان خواهد شد. متفکرین اسلامی در موضوع صدقات و خیرات مالی اسلامی از جمله زکات و وقف بر روی دو نکته انگشت نهاده‌اند. یکی نقشی که صدقات و امورخیریه در توزیع ثروت و عدالت ترمیمی دارند و دیگری نقشی که صرف مال قربه‌الی الله و به تعبیر قرآن «لوجه الله» هزینه کردن در تربیت نفسانی شخص دهنده مال ایفاء می‌کند و او را در سیر و سلوک الی الله و وصول به حق «جل وعلا» کمک می‌کند.

بیان ملاصدرا، حکیم، محدث و مفسر قرآنی دوره صفوی متوفی به ۱۰۵۰ ق چنین نشان می‌دهد که سنت وقف که توسط پیشوایان ما از همان روزهای اولیه بنا نهاده شده، در دوران حکومت صفوی توسط فقیهان، محدثان با استناد به منابع دینی تحلیل، تفصیل و تفریع شده و توسط حکیم بزرگ و سترگ آن-دوره توجیه عقلانی و عرفانی شده است. البته قبل از دوره صفوی در زمان ایلخانان مغول به گواهی اسناد تاریخی موقوفات زیادی برای بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی (نای پادشاهان صفوی) و خانقاه او در اردبیل وجود دارد.

است. مردم مومن و متدینی که در تمدن جدید زندگی می‌کنند و با پول و بانک به معنای امروزی و یا سهام شرکت‌های تجاری بگونه‌ای سر و کار دارند که جدائی و انفکاک از آنها برایشان غیر ممکن است و با همان اموال و ارزشها ثروتمند می‌شوند، برای زندگی شخصی خود هزینه می‌کنند، مایلند همان ثروت‌ها را بگونه‌ای جاودان و مخلد سازند. از همین رو به سوی وقف روی می‌آورند. از طرفی وقف در قانون مدنی ایران و بسیاری کشورهای اسلامی آمده است. در قانون مدنی ایران از ماده ۵۵ تا ۹۱ به خود اختصاص داده ولی به رغم محدود و معدود بودن مواد مربوطه بخش مهمی از حقوق مدنی ایران محسوب می‌شود و روزانه دعاوی بسیاری در مراکز قضائی مرتبط با وقف مطرح می‌شود، ولی آن مراکز به علت رخدادهای های بی‌سابقه نمی‌توانند خود را از نظریه پردازی فقهی بی‌نیاز ببینند و گرنه با توجه به ذات و ماهیت وقف خدای نکرده به بیراهه می‌روند. مواد آمده در قانون مدنی ترجمه شده متون اصیل فقهی است. دادرسان محترم از یکسو دستشان را تعریف وقف در ماده ۵۵ قانون مدنی «وقف عبارت است از اینکه عین مال حبس و منافع آن تسبیل شود» بسته است و از سوی دیگر امروز اکثر ثروت‌های افراد جامعه را اشیائی تشکیل می‌دهند که صورت عین خارجی ندارند. چنانچه موقوفات بخواهند محدود به اعیان خارجی شود دایره این سنت خیر و نیکوکاری عظیم بسیار مضیق خواهد شد. بنابراین به آسانی نمی‌توانند با استناد به عدم انطباق با تعریف قانونی وقف رای به بطلان بدهند. لذا به دنبال دکترین حقوقی جدیدی می‌گردند که با موازین شرعی نیز مخالف نباشد.

از همان روزهای آغازین این موسسه موفق به همکاری درتالیف مقالات، عضویت در شورای علمی و سرپرستی علمی برخی بخش‌ها از جمله تالیف دانشنامه حقوق ایران که جلد اول آن منتشر و جلد دوم در دست تالیف است بوده‌ام. در جشن چهلین سالگرد تاسیس موسسه، وقف رسمی کل مجموعه توسط موسس بنیاد آقای سید کاظم موسوی بجنوردی اعلام شد و آن را بزرگترین وقف علمی و فرهنگی در ایران دانسته‌اند. می‌دانید که یکی از بزرگترین کتابخانه‌های ایران که مشتمل بر کتاب‌های اهدایی بسیاری از بزرگان نظیر ایرج افشار است در این مرکز قرار دارد وقف این مرکز به نوعی معطوف به کتاب و کتاب‌خوانی و کتاب‌داری نیز به شمار می‌رود.

شما به عنوان یک مجتهد و حقوق‌دان درباره لزوم بازنگری اجتهادی درمسایل وقف نظررسانی دارید. اگر ممکن است شمه‌ای از آن را بیان دارید.

مسائل مربوط به وقف همراه با زمان تغییر و تحویل یافته، ولی هرگز از فقه و شریعت جدا نگشته است زیرا در ذات و ماهیتش جنبه شرعی داشته است. در دوران معاصر بنیادها با شخصیت حقوقی مستقل به عنوان «مؤسسات غیر تجاری» فعالیت و به ثبت می‌رسند و توسط هیأت‌های امنا و اساسنامه مقرر اداره می‌شوند. بسیاری از مؤسسات خیریه با همین عنوان به فعالیت خود می‌پردازند. ولی با این وجود بنیادها تا امروز نتوانسته‌اند جای اوقاف را بگیرد و رونق وقف را بکاهد. با این همه همچنان نمی‌توان انکار کرد که مسائلی در دوران معاصر در روابط اقتصادی و نیز انواع اموال و ثروت‌ها به وجود آمده که در سوابق تاریخی وجود نداشته

و انتشار کتاب از درآمد موقوفات نمود می‌یابد. نکته قابل توجه درجریان وقف علمی آنست که هرچند واقفین علمی و فرهنگی درمیان شهروندان عادی و متمکنین مالی در اعیان اخیر کم نبوده‌اند ولی درگذشته نمی‌توان نقش برخی صاحبان قدرت که به دلیل روحیه شخصی فرهنگ دوستیشان موفق شدند تا از قدرت خود در درجه‌ای بوده‌اند برای توسعه فرهنگ، دانش و علم بهره‌گیرند، نادیده انگاشت. تاسیس نظامیه توسط خواجه نظام‌الملک، تاسیس ریح رشیدی توسط خواجه رشیدالدین فضل‌الله از مهمترین موارد وقف علمی و فرهنگی در تمدن اسلامی است.

در دوره جدید تاریخ ایران وقف علمی و فرهنگی به چه نحو بوده است؟

دوره قاجار در تهران و اصفهان و بسیاری از بلاد ایران موقوفاتی توسط مقامات حکومتی و یا افراد متمول غیر حکومتی که همه برای توسعه علم و فرهنگ بوده است. برای نمونه می‌توان به مدرسه سپهسالار قدیم و جدید تهران و مسجد و مدرسه سید اصفهان اشاره کرد. از مهمترین موقوفات علمی در زمان معاصر موقوفات دکتر محمود افشار یزدی در تهران است. موقوفه‌ای است عام که هدف اساسی و منظور اصلی از بنیان نهادن آن توسط واقف، تعمیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران است. پس از آن می‌توان به بنیاد دایره المعارف بزرگ اسلامی (مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی) اشاره کرد که به تازگی به وقف رسیده است.

شما خودتان از اعضای دایره المعارف بزرگ اسلامی نیز هستیید. ظاهراً این وقف بزرگترین وقف فرهنگی تاریخ ایران است.

از میدان مین تا میدان دید

گزارشی از دغدغه‌های ناشران
دفاع مقدس در نمایشگاه کتاب؛

مهسا کلانگی

روزنامه‌نگار

نمایشگاه کتاب، فرصتی است برای دوباره خواندن، دوباره شنیدن و دوباره دیدن قصه‌هایی که از دل تاریخ برخاسته‌اند. قصه‌هایی که اگرچه در خاکریزها نوشته شدند، اما سال‌هاست در سطرهای کتاب‌ها جان گرفته‌اند. ادبیات دفاع مقدس، یکی از اصیل‌ترین روایت‌های معاصر ماست که همچنان نفس می‌کشد، رشد می‌کند و از دل آن، نسل جدیدی از نویسندگان و ناشران برمی‌خیزند.

در سال‌های اخیر، بازگویی جنگ تحمیلی و هشت سال مقاومت مردم ایران، به یکی از موضوعات محوری بسیاری از ناشران و نویسندگان تبدیل شده است. ناشرانی چون سوره مهر، روایت فتح، شهید کاظمی، خط مقدمی، ستارگان درخشان، شاهد... از جمله مهم‌ترین فعالان این حوزه‌اند که تلاش کرده‌اند با نگاهی پژوهشی و هنرمندانه، این بخش از تاریخ معاصر را برای نسل امروز بازآفرینی کنند.

حضور ناشران دفاع مقدس کنار ناشران عمومی به

دید شده نشان کمک می‌کند

زهراسیرکوند، رئیس اداره تدوین نشر شاهد، از تلاش بنیاد شهید برای گردآوری اسناد شهدا سخن می‌گوید؛ اسنادی که زمینه‌ساز تولید زندگینامه‌های مستند و غنی هستند. به گفته او، سامانه اسناد شهدا در دو سال اخیر در دسترس پژوهشگران قرار گرفته تا با استفاده از این منابع، آثار دقیق‌تری تألیف کنند. اما یکی از چالش‌های جدی این حوزه، کتاب‌هایی با محتوای ضعیف است. شیرکوند معتقد است برخی ناشران با گردآوری مطالب کم‌مایه، آثار

کم‌کیفیتی منتشر می‌کنند که باید از این مسیر فاصله گرفت. او همچنین با اشاره به تجربه نمایشگاه، باور دارد که قرار گرفتن ناشران دفاع مقدس در کنار ناشران عمومی، به دیده شدن بیشتر این کتاب‌ها کمک می‌کند.

ضعف در مخاطب‌شناسی و قصه‌پردازی در ادبیات جنگ

علی ساقی، نویسنده و مسئول ادبیات نشر «راه ماندگار»، نیز به ضعف در مخاطب‌شناسی و قصه‌پردازی در ادبیات جنگ اشاره می‌کند. از نظر او، موفقیت کتاب‌هایی مانند «دا» یا «پایی که جا ماند» نه فقط به خاطر محتوای قوی، بلکه نتیجه تبلیغات گسترده و شناخت صحیح مخاطب بوده است. او تأکید می‌کند که اگر دفاع مقدس به زبان هنر روایت نشود، نسل امروز از آن فاصله خواهد گرفت.

موضوع دیگری که برخی ناشران دفاع مقدس مطرح می‌کنند، کم‌توجهی به ناشران شهرستانی است. اویس جهانگیری، مدیر نشر «آسمان سوم» از استان فارس، معتقد است ناشران شهرستانی باید بیشتر دیده شوند. او از استقبال خوب مخاطبان از کتاب‌های خاطرات شهدا در استان فارس خبر می‌دهد و نقش شناخت مخاطب را در این استقبال مهم می‌داند.

نبود تبلیغات مؤثر

نصرالله ساکی از نشر «ستارگان آسمان» نیز نبود تبلیغات مؤثر را عامل مهمی در کم‌رنگ شدن نشر دفاع مقدس می‌داند. به گفته او، کتاب‌های خاطرات شهدا گاه کمتر از یک رمان جذاب نیستند، اما به‌درستی معرفی نمی‌شوند و در فضای رسانه‌ای دیده نمی‌شوند.

اقتباس‌های نمایشی از خاطرات جنگ

و سرانجام گلعلی بابایی، نویسنده باسابقه دفاع مقدس، از فاصله گرفتن نسل جدید از این ادبیات می‌گوید؛ فاصله‌ای که به‌زعم او، نه از کم‌علاقگی جوانان، بلکه از ضعف در ارائه محتوای جذاب و استفاده نکردن از ابزارهای مؤثر فرهنگی چون سینما و سریال ناشی می‌شود. او بر این نکته تأکید دارد که اقتباس‌های نمایشی از خاطرات جنگ، اگر با نگاه واقع‌گرایانه و هنرمندانه انجام شود، می‌تواند حلقه‌ای اتصال میان نسل جنگ و نسل امروز باشد. ادبیات دفاع مقدس همچنان جاری است؛ در واژه‌ها، در دل‌ها، و در کتاب‌هایی که در راهروهای نمایشگاه ورق می‌خورند. نمایشگاه کتاب فرصتی است برای یادآوری و قدردانی از آن‌ها که نوشتند، جنگیدند، و هنوز صدایشان از لابه‌لای صفحات شنیده می‌شود.

تلاش برای بالا رفتن صفر تألیف!

گفت‌وگو با علی‌اشرف صادقی
درباره تقلب، تألیف و نقد
در فضای نشر امروز

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران هر سال فرصت دوباره‌ای است برای اندیشیدن به حال و آینده کتاب در ایران؛ به چرایی نوشتن، به کیفیت آثار منتشرشده و به نسبت میان نام‌هایی که بر جلد کتاب‌ها می‌درخشند و محتوایی که گاه چندان تازه نیست. در این میان، مسأله تقلب، بازنویسی‌های بدون منبع، و انتساب آثار دیگران به نام خود، یکی از چالش‌های جدی نشر امروز ایران است. در این گفت‌وگو، علی‌اشرف صادقی، زبان‌شناس، استاد بازنشسته دانشگاه تهران و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی، با نگاهی دقیق و تجربه‌ای چند ده‌ساله به بررسی این موضوع پرداخته است. از انگیزه‌ها تا نقش نهادهایی مانند دانشگاه‌ها، و در نهایت وظیفه نمایشگاه کتاب در ترویج فرهنگ نقد علمی و معرفی آثار اصیل.

بسیاری در ذهنشان این است که رایانه جای کتاب کاغذی را نمی‌گیرد. من بر کتاب حواشی می‌نویسم، خط می‌زنم. زمانی هم که می‌خواهم مقاله‌ای بنویسم به فیش‌هایی که از قبل تهیه کرده و در آن نوشته‌ام که چه نکاتی را در چه صفحه‌ای می‌توان کرد، مراجعه می‌کنم و مقاله‌ام را می‌نویسم که این کار را با رایانه نمی‌توانم انجام دهم.

فواید و مضرات دیجیتالی کردن متون چیست؟

فواید بسیاری دارد؛ کتاب‌های دیجیتالی قابل جستجو هستند. وقتی صد تا از آن را داشته باشید فقط با یک دکمه مطالب مربوط به تحقیق را که در ۱۰ جای کتاب آمده و شما یادتان نیست، می‌آورید و با این روش هر نکته‌ای قابل دستیابی است. برای مثال در لغت‌نامه دهخدا اگر بخواهید لغتی را پیدا کنید مدخل را نگاه می‌کنید، ولی در چند جای دیگر و در ذیل لغات دیگر هم نکاتی آمده و رایانه می‌تواند همه را برای شما استخراج کند.

می‌توان در کتاب‌های دیگر یاد گرفت و بعد بر اساس آن کار کرد. مترجمان و منتقدان ما این کتاب‌ها نمی‌خوانند. بعد کسی درباره کتاب نقد می‌نویسد، بدون این که بداند کتاب در چه موردی است. کسی که کتابی را نقد می‌کند باید علم آن موضوع را داشته باشد. نمایشگاه کتاب هم با برگزاری جلسات نقد آثار ضعیف و بی‌محتوا را معرفی کند.

شما از نسل قدیمی استادان هستید و بیشتر با کتاب کاغذی مانوس هستید با این همه از دیدگاه شما آیا دیجیتالی کردن کتاب‌ها در عصر حاضر ضرورت دارد؟

جای کتاب کاغذی را شاید نگیرد؛ من خودم هم کمتر با رایانه سر و کار دارم و همیشه کتاب‌های مختلفی دور و برم هست. تحقیق که می‌کنم، راحت‌ترم که کتاب را بردارم و صفحاتش را ببینم. ولی از طرفی هم می‌توان پانصد جلد کتاب را درون یک سی‌دی جا داد و احتیاجی به فضایی برای چیدن این پانصد جلد کتاب در اطراف خود ندارید.

در فضای نشر کشور مدتی است که در حوزه چاپ و نشر عده‌ای آثار دیگران را با تغییراتی به نام خود منتشر می‌کنند. به عقیده شما این موضوع هم اکنون چرا رایج شده است؟

برخی در روزگاران گذشته از مولفان قبل از خودشان کتابی را برمی‌داشتند، مقدمه‌اش را عوض می‌کردند و بعد با مقداری تغییرات در زبان متن، آن را به‌روز کرده‌اند. بدین ترتیب در زمان خودشان و به اسم خودشان معروف شده و احیاناً گاهی اوقات نکته‌هایی هم اضافه کرده‌اند، اما نمی‌توان گفت اثر جدیدی خلق کرده‌اند.

عامل اصلی این پدیده چیست؟ مگر تألیف رونده خاص خود را ندارد و در این روند استادان و پژوهشگران آثار دیگر را بررسی نمی‌کنند؟

در اینجا دو عامل به نظر من می‌رسد؛ یکی اینکه مولف وقت این کار را ندارد که برود تحقیق کند و کتابی اصیل به اسم خودش دربیورد. چون مقررات دانشگاه این است که اعضای هیئت علمی کتاب تألیفی داشته باشند تا ارتقا یابند لذا راه کج می‌روند. عده‌ای هم که احتیاجی به ارتقا ندارند از روی جاه طلبی می‌خواهند تالیفاتشان بیشتر شود. مثل کسانی که دوست دارند حساب بانکی‌شان صفر بیشتری داشته باشد این‌ها هم می‌خواهند تالیفاتشان صفر بیشتری داشته باشد.

متأسفانه باب نقد هم آن گونه که شایسته است باز نیست و منتقدان علمی پرورش نداده‌ایم. نقدها یا سیاه‌اند یا سفید. برای نقدهای علمی و شایسته چه اقداماتی لازم است و نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در این باره چه گام‌هایی می‌تواند بردارد؟

نقد چیزی نیست که در مدرسه بتوان درس داد. کسی که به این زمینه وارد می‌شود باید کتابش را بخواند و ببیند چگونه باید نقد کرد. در اروپا کتاب‌های بسیاری درباره نقادی نوشته‌اند. آنها چون می‌خواستند کتاب‌های مقدس را نقد کنند، در دانشکده‌های علوم دینی نقد متون آغاز شد و کسانی آنجا رفتند و اصولش را یاد می‌گرفتند و متون را نقد می‌کردند. این اصول را

رضا نساجی
مدیر نشر مردم نگار
از اقتصاد نشر کتاب می‌گوید؛

نشر باید مسئله‌مند باشد نه منفعل!

در روزهایی که نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران دوباره میزبان مشتاقان کتاب و نشر شده، گفت‌وگو با افرادی که دغدغه‌هایشان فراتر از فروش و ویتترین است، معنا و عمق بیشتری می‌گیرد. رضا نساجی، مدیر نشر مردم‌نگار، محقق و مترجم حوزه فلسفه، از جمله چهره‌هایی است که هم تجربه زیسته‌ای از کتاب و نمایشگاه دارد و هم نگاهی مسئله‌مند به وضعیت امروز نشر در ایران. در این گفت‌وگو، او از جایگاه نمایشگاه به عنوان یک رویداد فرهنگی، خاطره جمعی ناشی از کتاب‌گردی در خیابان انقلاب، تا چالش‌های اقتصادی ناشران و ضرورت بازاندیشی در مخاطب‌سازی سخن گفته است.

«پول نداشتن برای خرید کتاب» خودش می‌تواند سوژه‌ای برای کتاب باشد، نه صرفاً بهانه‌ای برای فروش نرفتن.

در این میان، ارتباط مستقیم با مخاطب چه نقشی دارد؟ این ارتباط، داده تولید می‌کند. وقتی با مخاطب حرف بزنم، دغدغه‌هایش را بشنوم و بفهمم چه کتابی می‌خواهد و چه چیزی نمی‌خرد، تازه می‌فهمم نشر یعنی چه. مشکل ما در نشر ایران این است که ادبیات این حوزه را بلد نیستیم. نه تجربه مشتری داریم، نه مدل‌سازی قیمتی، نه تحلیل بازار. به همین دلیل گاهی در انزوای خودمان کتاب تولید می‌کنیم، بدون اینکه از بازخورد مخاطب چیزی بدانیم.

و نمایشگاه کتاب در این زمینه چه کارکردی دارد؟ نمایشگاه فرصتی برای همین بازخورد است. اگر گوش شنوا داشته باشیم، می‌توانیم در مقیاس وسیع با مخاطب گفت‌وگو کنیم. حتی دیدار با همکارانمان در غرفه‌ها، گفت‌وگو با کتابفروشان، همه این‌ها اطلاعاتی به ما می‌دهد که در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی بسیار حیاتی‌اند.

پایان‌نامه‌اش دنبال منابع نظری است اما بودجه ندارد، به چه کتابی نیاز دارد؟ من به تک تک تیپ‌های ایده‌آلی که به نمایشگاه می‌آیند باید فکر کنم. برای همه اینها باید پاسخ داشته باشم. باید کتاب‌هایی با قیمت مناسب اما محتوای عمیق منتشر کنیم. به جای غر زدن، باید راه حل ارائه داد.

مثالی از این مخاطب‌سازی خلاقانه دارید؟ مثلاً می‌شود سراغ دفترچه یادداشت‌هایی رفت که در حاشیه‌شان مطالبی کوتاه و علمی نوشته شده باشد. دانش‌آموزی که برای کنکور می‌خواند، ممکن است همین نکات کوچک او را به سمت یک کتاب بکشاند. حتی ممکن است مسیر زندگی‌اش عوض شود و تصمیم بگیرد به جای ریاضی، هنر بخواند. ناشر باید برای شکل‌گیری این علایق پاسخی داشته باشد.

نقش نشر در قبال جامعه و تغییرات آن را چطور می‌بینید؟ اگر کسی ادعای فرهنگی بودن دارد، باید مسائل جامعه را بشناسد و پاسخ‌هایی متناسب با آن‌ها ارائه دهد؛ پاسخ‌هایی تازه، کاربردی و متفکرانه. نه تکرار پاسخ‌های کهنه به پرسش‌های جدید. مسائلی مثل

نمایشگاه کتاب را چطور ارزیابی می‌کنید؟ آیا هنوز می‌توان آن را یک رویداد فرهنگی جدی دانست؟

نمایشگاه کتاب، حتی با همه کاستی‌هایی که دارد، همچنان یکی از معدود رویدادهای فرهنگی مهم در کشور است. در فضایی که تعداد رویدادهای فرهنگی به شدت کاهش یافته، نمایشگاه کتاب فرصت نادری است برای دیدار با ناشران، نویسندگان و مترجمان. این ارتباط انسانی و چهره به چهره، به خصوص برای کسانی که به کتاب علاقه‌مند یا حتی کنجکاو هستند، بسیار ارزشمند است.

این تجربه برای نسل‌های جدید چه معنایی دارد؟

برای بسیاری از نوجوانان و جوانانی که برای نخستین بار به نمایشگاه می‌آیند، این تجربه می‌تواند شروع یک مسیر باشد. من و بسیاری دیگر، هنوز اولین مواجهه‌مان با نمایشگاه کتاب و راسته کتابفروشی‌های خیابان انقلاب را به خاطر داریم. این مکان‌ها بخشی از خاطره جمعی ما هستند. امروز، وقتی از خیابان انقلاب می‌گذرم و می‌بینم بیشتر کتاب‌هایی که عرضه می‌شوند محدود به زبان و کنکور شده‌اند، حس غربتی پیدا می‌کنم؛ حس از دست رفتن یک نوستالژی. بنابراین مجبورم بروم و آن نوستالژی را در راسته کریم‌خان بازتولید کنم. نمایشگاه کتاب هم برای بسیاری از ما خاطره است و یادمان است که اولین‌ها را از کجا خریدیم! آیا برای مان امضا کرده‌اند یا خیر، با چه قیمتی خریدیم و آن زمان درآمدمان چقدر بود؟

شما این مواجهه مجدد با نمایشگاه را چطور تجربه می‌کنید؟

بعد از چند سال وقفه، به ویژه دوران کرونا، برگشتن به نمایشگاه کتاب برایم مثل تلاش برای پرکردن یک خلأ است. احساس می‌کنم باید کاری کنم تا این رویداد از بین نرود. این یک وظیفه است؛ نمی‌توان فقط نشست و ناراحت بود یا بهانه آورد که اقتصاد خراب است و نمی‌شود کار کرد.

در شرایط سخت اقتصادی، ناشران باید چه تصمیماتی بگیرند؟

باید مخاطب‌سازی‌های جدید را جدی بگیریم. من به عنوان ناشر باید فکر کنم دانشجویی که برای

کتاب، حلقه اتصال فرهنگ‌ها در نمایشگاه بین‌المللی تهران

حسینعلی سبزه

مدیر بخش بین‌الملل نمایشگاه کتاب

فرهنگی این کشور برای شرکت در رویدادهای رسمی بوده است.

در سطحی گسترده‌تر، چهره‌های شناخته‌شده‌ای از جوامع ادبی و نشر جهان در قالب بورسیه‌های بین‌المللی در نمایشگاه حضور دارند. نویسندگان، مترجمان، ویراستاران و ناشران از ۳۰ کشور مختلف در این دوره شرکت کرده‌اند تا با تبادل تجربه، تقویت ارتباطات فرهنگی و معرفی آثار خود، زمینه‌ساز توسعه دیپلماسی فرهنگی و تعاملات پایدار در عرصه بین‌المللی باشند.

بخش بین‌الملل با طراحی مجموعه‌ای از نشست‌های تخصصی، کارگاه‌های فکری و بازدیدهای فرهنگی، بستری برای گفت‌وگو و هم‌اندیشی میان فرهنگ‌ها ایجاد کرده است. این برنامه‌ها علاوه بر تقویت پیوندهای دوجانبه، فرصتی برای شناخت متقابل و توسعه پروژه‌های مشترک میان فعالان نشر ایران و دیگر کشورها فراهم آورده‌اند.

است. در این میان، کشورهای همسایه با پیشینه مشترک تاریخی و فرهنگی، همچون عراق، ترکیه، عمان و یمن، نقش پرزنگی در تبادل فرهنگی داشته‌اند. این حضور تا شرق آسیا و اروپا امتداد یافته و کشورهایی نظیر هند، چین و روسیه نیز در این دوره به صورت فعالانه شرکت کرده‌اند.

در قالب برنامه «میهمان ویژه»، کشور عراق جایگاهی برجسته در بخش بین‌الملل نمایشگاه یافته است. فضای اختصاص یافته به این کشور، میزبان مجموعه‌ای از ناشران دولتی و خصوصی، مراکز فرهنگی، و فعالان ادبیات و نشر است که با هدف معرفی ظرفیت‌های فکری و هنری خود به جامعه فرهنگی ایران و بازدیدکنندگان داخلی و خارجی در نمایشگاه حاضر شده‌اند. برای گسترش دامنه این مشارکت، برنامه‌های مشترکی میان ایران و عراق طراحی و اجرا شده که شامل نشست‌ها، دیدارهای دوجانبه و دعوت از مقامات

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در سی‌وششمین دوره خود، بار دیگر به آوردگاه فرهنگ‌ها، زبان‌ها و اندیشه‌های جهانی تبدیل شده و پایتخت ایران را به محل تلاقی تمدن‌های معاصر بدل ساخته است. در این رویداد فرهنگی که عنوان بزرگ‌ترین گردهمایی ادبی منطقه غرب آسیا را به خود اختصاص داده، مشارکت گسترده کشورهای مختلف، ابعاد تازه‌ای از تعاملات میان فرهنگی را به نمایش گذاشته است.

حضور بیش از ۵۰ کشور از چهار گوشه جهان، با تنوعی از ناشران، نهادهای فرهنگی و موسسات بین‌المللی، چهره‌ای فراملی به نمایشگاه امسال بخشیده

بازگشت فرهنگ؛ نمایشگاهی برای اهل قلم

گفت‌وگو با غلامرضا طریقی،
مسئول کارگروه فعالیت‌های
فرهنگی نمایشگاه کتاب

به ویژه کودکان و نوجوانان، طراحی شده بودند. او می‌گوید: «همه کسانی که به نمایشگاه می‌آیند، فقط برای خرید کتاب نمی‌آیند. بعضی‌ها نیاز به فضای استراحت یا سرگرمی دارند. ما هم تلاش کردیم برنامه‌هایی با محوریت کتاب برای این گروه طراحی کنیم؛ از نمایش‌های عروسکی و نقالی گرفته تا قصه‌گویی و شاهنامه‌خوانی.»

یکی از مهم‌ترین برنامه‌هایی که امسال برای نخستین بار در نمایشگاه برگزار شد، رویداد «شب‌های بخارا» بود؛ محفلی فرهنگی که به گفته طریقی، میزبان چهره‌هایی شد که سال‌ها از نمایشگاه دور مانده بودند: «ما برای دعوت از این عزیزان، گروه ویژه‌ای تشکیل دادیم - نه برای مسئولان، بلکه برای اهل قلم. خوشحالیم که توانستیم کسانی را که سال‌ها غایب بودند، به نمایشگاه برگردانیم.»

در پایان، طریقی به استقبال مخاطبان از نشست‌های فرهنگی در مکان‌هایی کم‌نورتر و کم‌تبلیغ‌تر مانند نیم طبقه شبستان اشاره می‌کند و می‌گوید: «این مشارکت نشان می‌دهد که مخاطب جدی فرهنگ هنوز وجود دارد و اگر برنامه‌ای درخور ارائه شود، پاسخش را نیز دریافت خواهد کرد.»

چندین «سرای اهل قلم» در شبستان و دیگر بخش‌های نمایشگاه برگزار شد؛ از جمله سرای گفت‌وگو، سرای کتاب، سرای ادبیات، و سراهایی ویژه حوزه‌هایی مانند نشر کودک و نوجوان یا نشر دانشگاهی.

طریقی با اشاره به استقبال گسترده مخاطبان از این نشست‌ها، می‌گوید: «در زمان ثبت نام ناشران، امکانی فراهم شد تا درخواست برگزاری نشست‌های فرهنگی نیز ثبت شود. نتیجه آن، دریافت حدود ۴۰۰ درخواست از سوی ناشران و نهادها بود.»

او می‌افزاید: «در ابتدا قصد داشتیم برای ارتقاء کیفیت، تعداد نشست‌ها را کاهش دهیم، اما به دلیل تنوع موضوعات و تقاضای زیاد، در نهایت چیزی نزدیک به ۴۰۰ نشست برگزار کردیم. اگر برنامه‌های میدانی و صحنه‌ای را هم در نظر بگیریم، مجموع رویدادهای فرهنگی از ۸۰۰ عبور کرد و حتی به هزار نزدیک شد.» طریقی همچنین به بخش‌هایی از نمایشگاه اشاره می‌کند که برای گروه‌های مختلف مخاطب،

در سال‌های اخیر، انتقادهای زیادی نسبت به تجاری شدن نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران مطرح بوده است. بسیاری معتقد بودند نمایشگاه به یک فروشگاه بزرگ تقلیل یافته و از نقش فرهنگی‌اش فاصله گرفته است. اما امسال، تلاش‌هایی جدی برای احیای وجه فرهنگی این رویداد انجام گرفت. غلامرضا طریقی، مسئول کارگروه فرهنگی نمایشگاه، در گفت‌وگویی با ما از برنامه‌ریزی‌ها، دشواری‌ها و دستاوردهای این بخش می‌گوید؛ بخشی که کوشیده نمایشگاه را از صرف فروش کتاب فراتر ببرد و آن را به باتوقی برای اهل قلم و مخاطبان جدی فرهنگ بدل کند. غلامرضا طریقی

در این باره می‌گوید: وظیفه کارگروه فرهنگی نمایشگاه، رسیدگی به تمام فعالیت‌هایی است که جنبه‌ای غیرتجاری دارند؛ از نشست‌های تخصصی گرفته تا برنامه‌های میدانی برای کودکان. به گفته او، این کارگروه تلاش دارد نمایشگاه را از یک فروشگاه بزرگ کتاب به رویدادی فرهنگی و فراگیر تبدیل کند. امسال، برنامه‌های متنوعی در قالب

همزمان با دهمین روز برگزاری؛

در بازدید رئیس جمهور از نمایشگاه کتاب تهران چه گذشت؟

به گزارش ستاد خبری سی و ششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، مسعود پزشکیان رئیس‌جمهور صبح روز جمعه ۲۶ اردیبهشت‌ماه با حضور در مصالای امام خمینی (ره) از برگزاری سی و ششمین نمایشگاه کتاب بازدید کرد. در این بازدید سیدعباس صالحی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، محسن جوادی، معاون فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و رئیس نمایشگاه کتاب، ابراهیم حیدری، قائم‌مقام و سخنگوی سی و ششمین نمایشگاه کتاب تهران و مهدی اسماعیلی‌راد معاون امور ناشران حضور داشتند و رئیس‌جمهور را در بازدید از بخش‌های مختلف نمایشگاه همراهی کردند. رئیس‌جمهور در غرفه‌های انتشارات چشمه، آریانا قلم، کتاب پارسه، ثالث، سخن، نسل نواندیش، هرمس، بوستان کتاب، نگاه، اطلاعات، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سوره مهر، شاهد، صدرا، آتش بار آتش و چاپ و نشر عروج حضور پیدا کرد و با ناشران به گفت‌وگو پرداخت.

معاون اول رئیس‌جمهور خبر داد:

تشکیل کارگروه ارتقای جایگاه کتاب در نظام توسعه کشور

محمدرضا عارف در نشست با فعالان حوزه نشر که در حاشیه بازدید از سی و ششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد، با اشاره به اینکه نمایشگاه کتاب از جمله رویدادهایی است که جوانان و دانشجویان هرساله مشتاق و منتظر برگزاری آن هستند، تأکید کرد: با وجود استقبال جوانان و دانشجویان از این نمایشگاه، باید جدیدترین آثار، منطبق با نیازهای روز کشور و جهان در این رویداد عرضه شود تا علاوه بر تأمین نیازهای علمی کشور، بتوانیم در سطح منطقه و جهان نیز پاسخ‌گوی نیازها و مطالبات علمی باشیم.

معاون اول رئیس‌جمهور با اشاره به نقش مهم کتاب در توسعه فرهنگ و همچنین علم و فناوری، به ویژه فناوری‌های پیشرفته و «های‌تک» گفت: با وجود گسترش فضای مجازی در جامعه، جایگزینی برای کتاب کاغذی وجود ندارد و حذف‌شدنی نیست. وی به تبیین علل سرانه مطالعه و شمارگان پایین کتاب، به ویژه کتاب‌های حوزه علم و فناوری در کشور پرداخت و گفت: باید آسیب‌شناسی دقیقی در حوزه حق چاپ و نشر کتاب انجام شود و با توجه به عدم عضویت ایران در کنوانسیون‌های بین‌المللی کپی‌رایت، اقدامات و حمایت‌های لازم از ناشران برای حفظ حقوق آن‌ها به عمل آید.

عارف بر ضرورت حمایت از محققان و استادان برجسته برای چاپ و نشر کتاب‌های علمی تأکید کرد

و گفت: باید فرآیند تبدیل ایده به کتاب تسهیل شود تا محققان برجسته کشور با انگیزه بیشتر و آسودگی خاطر از فرایندهای چاپ کتاب، به تألیف و تهیه آن بپردازند. معاون اول رئیس‌جمهور با تقدیر از فعالان حوزه نشر که با انگیزه‌های معنوی و فرهنگی در این عرصه فعالیت می‌کنند، گفت: فعالان حوزه نشر، قشر آبرومند و باعزت کشور هستند که با عشق و علاقه برای توسعه فرهنگ کشور، با وجود سختی‌ها و ناملاطمتی‌های مالی، همچنان فعالیت می‌کنند. دولت موظف است با تمام توان از ناشران حمایت کند و برای ادامه کار به آنان انگیزه و مشوق‌های لازم ارائه دهد.

عارف، انگیزه پایین خریداران را دیگرعامل شمارگان

اندک کتاب در کشور برشمرد و گفت: باید درباره ارائه مشوق‌های لازم به جوانان، به ویژه دانشجویان، برای خرید کتاب درسی و جلوگیری از فروش این کتاب‌ها پس از مطالعه و رفع نیاز، سازوکارهای لازم تعبیه شود. معاون اول رئیس‌جمهور تأکید کرد: ارزش مورد نیاز برای واردات کاغذ در کمیته‌های تخصصی بررسی و تصمیم‌گیری می‌شود؛ همچنین کارگروهی برای ارتقای جایگاه کتاب در نظام توسعه کشور ایجاد خواهد شد.

عارف در پایان گفت: کتاب‌های حوزه کودک و نوجوان باید به‌گونه‌ای چاپ شوند که برای این نسل از کشور جذابیت ایجاد کنند و همچنین کاغذهای باکیفیت در اختیار ناشران برای چاپ این کتاب‌ها قرار گیرد.

در نشست در نمایشگاه کتاب مطرح شد؛

کارگردان «سوشون»: امکان ندارد یک اثر اقتباسی کاملاً منطبق بر کتاب باشد

مانند «سوشون» که نزدیک به ۶۰ سال پیش نوشته شده، باید به روز شود تا انتظارات مخاطب تأمین شود. همچنین، محمدرضا مقدسیان، نویسنده و منتقد بیان کرد: نزدیکی روایت‌های انسانی رمان «سوشون» با تجربه ما منجر به توجه ویژه به کتاب است؛ اما روایت‌های شخصی را نمی‌توان از کتابی که می‌خوانیم جدا کرد و این غلط مصطلحی است که باید اول دانشور را شناخت و

بعد از او اقتباس کرد. این منتقد عنوان کرد: محال است سریال سوشون هم منطبق با کتاب باشد. ما به واسطه روایت زنده‌ایم و رمان هم ابزاری برای بیان درونیات است. اگر ادبیات را به تصویر نزدیک می‌کنیم، در واقع نزدیک کردن خودمان به شرایط جدید است. نرگس آبیاری، کارگردان سریال سوشون طی سخنانی گفت: در ۱۵ سالگی این کتاب را خواندم و گمان نمی‌کردم روزی کارگردان سریال آن باشم؛ اما بعدها وقتی کارگردان شدم، آرزویم این بود که فیلمی از این کتاب بسازم و به نوعی این رمان من را به سمت خود کشاند. این رمان یک اثر کامل است و تلاش کردم تا حد امکان به روح کتاب وفادار باشم. همین موضوع اقتباس را سخت کرده بود. وی به بازنویسی بخش‌هایی از داستان اشاره کرد و گفت: تلاش بر این بوده اجزا، نگاه و حس نویسنده را در سریال بگنجانیم؛ هرچند که امکان ندارد یک اثر اقتباسی کاملاً منطبق بر کتاب باشد. سعی کردم برداشتم را از اثر داشته باشم و نگاهم را به آن بیفزایم. آبیاری معتقد است سریال سوشون یک اثر شریف است و حرف مهمی دارد؛ یک اثر چندوجهی است و نباید به عنوان یک سرگرمی قلمداد شود. در این سریال به اسطوره‌های سهراب، رستم، سیاوش، ابراهیم، یحیی و امام حسین (ع) پرداخته شده است.

به گزارش ستاد خبری سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، در نشست بررسی رمان و سریال «سوشون» شیوا مقالو، نویسنده بیان کرد: اصولاً در گذشته نوشتن و کسب درآمد از کتاب کار مردانه‌ای بود؛ اما سیمین دانشور داستان‌نویسی بود که با رمان‌نویسی این قالب فکری را شکست. دانشور تسلط خوبی به ادبیات غرب داشت. درباره سوشون باید گفت نه تنها این اثر یک اثر بومی ایرانی از شهر شیراز، بلکه روایت درستی از مقطعی از تاریخ ایران است. وی با بیان اینکه این نوع از کتاب‌ها به بخشی از میراث معنوی کشور

تبدیل می‌شود، افزود: پرداختن به این کتاب سخت است و مخاطب انتظار دارد سریال وفادار به کتاب باشد. به گفته مقالو، در «سوشون» زیست شخصی دانشور قابل لمس است و می‌توان زن‌های طبقات مختلف را حاضر دید. این نویسنده معتقد است اقتباس یک بازآفرینی خلاقانه است. در واقع، فیلم‌ساز نسخه خود را از جهان رمان بازآفرینی می‌کند؛ اما سوشون به حدی جافانده که به بخشی از فرهنگ داستان‌خوانی ما تبدیل شده است. توصیه من این است که هم رمان خوانده شود و هم سریال دیده شود. به گفته مقالو، در رمان سوشون کارکرد اسطوره بسیار هنرمندانه بوده و در واقع، دانشور برای ترسیم ایستادن در مقابل ظلم از سیاوش شخصیت اسطوره‌ای، استفاده می‌کند. همچنین، علی اصغر عزتی‌پاک، یکی دیگر از نویسندگان نیز گفت: دریغ اهالی ادبیات این است که وقتی اثر ادبی اقتباس می‌شود، کارگردان فقط همان یک اثر را می‌خواند، در حالی که لازم است وارد فضای فکری نویسنده شود و تنها یک فرد فرهنگی می‌تواند این کار را بکند. به گفته این نویسنده، سوشون به نحوی الگوی رمان‌نویسی ایرانی است و هر نویسنده ایرانی آن را حداقل یک بار خوانده است. در اقتباس از اثر ادبی همچون سوشون، کارگردان کار سختی را پیش رو دارد؛ چراکه مخاطب انتظار دارد جهان داستانی و نمادها را در داستان ببیند. وی افزود: از طرفی اثر ادبی

فرزند دکتر شریعتی از وضعیت اندیشه‌ورزی فلسفی در کشور گفت

خلأ اندیشه‌ورزی موجب شده ما متفکر بزرگ سیاسی نداشته باشیم

کانت سمت‌گیری در اندیشیدن این است که اگر دلایل و براهین نداریم، راهی بیابیم تا دچار نیهیلیسم نشویم. وی با بیان اینکه در جامعه امروز نمونه ارتجاعیات جدید دیده می‌شود، ادامه داد: یکی از مشکلات اندیشه‌ورزی در جامعه ما کمبود نقد به مثابه نقد واقعی است. این فیلسوف اصل اول اندیشه را خوداندیشی عنوان کرد و گفت: فارغ از اندیشه‌ها، به اعتقاد کانت باید خود بیندیشیم. شریعتی خوداندیشی را صرفاً اندیشیدن در انزوا نمی‌داند و معتقد است در واقع خوداندیشی، اندیشیدن عقل جمعی است. وی اصل دوم را فراخ اندیشیدن دانست و گفت: کودکان به دلیل پرسشگری مستمر فراخ می‌اندیشند. در این اصل ارتباط‌گیری با بزرگان اندیشه اتفاق می‌افتد. به گفته این استاد دانشگاه اصل سوم اندیشه‌ورزی، انسجام در اندیشه است. نقد سنت حاکم و پرسشگری از دگم‌ها و ایدئولوژی‌های وارداتی در پی این سه اصل حاصل می‌شود. این روشن فکر ایرانی معتقد است خلأ اندیشه‌ورزی در جامعه ما موجب شده ما متفکر بزرگ سیاسی نداشته باشیم.

به گزارش ستاد خبری سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، نشست «سمت‌یابی در اندیشیدن با موضوع واقعیت و چشم‌انداز اندیشه‌ورزی فلسفی در ایران امروز» در محل برگزاری نمایشگاه کتاب برگزار شد. احسان شریعتی درباره فضای آموزشی فلسفه یادآور شد: در شرایطی که کتاب در کشور دارد، پرداختن به این موضوع شکل نمادین دارد. در زمان انقلاب، ناگهان مسائل فلسفی و اساسی راجع به انسان، جهان پیرامون و سرنوشت مطرح شد و من تمایل به این علم شدم. وی با بیان اینکه فلسفه جست‌وجوی دانش است، بیان کرد: تفاوت آن با علم این

است که علم حوزه به حوزه می‌اندیشد و علوم مختلف داریم، اما فلسفه به صورت کلی می‌اندیشد. این فیلسوف و روشن فکر ایرانی گفت: در زمان انقلاب ایدئولوژی‌های مختلف وجود داشت و برای دانشجویان و جوانان مسائل اندیشه و فلسفه مسائل حیاتی بود. در این شرایط بود که به توصیه پدرم فلسفه خواندم. از فلسفه غرب مطالعات آغاز شد و بعدها فلسفه شرق را هم خواندم. بعد از انقلاب به ایران آمدم و مشغول تدریس شدم. شریعتی اضافه کرد: امروز وقتی از اندیشیدن می‌گوییم ارتباط با زبان و گفت‌وگو دارد. انسان در عالم سخن معنا دارد. تعریف دیگر پیرو رساله

